

# HUDBA

KOMPLETNÝ OBRAZOVÝ SPRIEVODCA  
HISTÓRIOU HUDBY



# Minstrelí a trubadúri

**Piesne a tance sprevádzali v stredovekej Európe mnohé aspekty každodenného života. Boli súčasťou kráľovských návštev či náboženských slávností, ale zabávali aj ľudí na trhu. Na vystúpeniach účinkovali umelci od vznešených trubadúrov až po pouličných zabávačov.**

## « P R E D T Ý M

**Z obdobia pred objavením sa prvých trubadúrov koncom 11. storočia sa nezachovala žiadna hudba, pretože potulní minstrelí svoje piesne nezapisovali.**

### EPICKÉ BÁSNE

Jedným zo žánrov, ktorý zaznamenal veľký rozkvet, je **naratívna epická báseň** alebo *chanson de geste*. Tieto básne sa spievali so sprievodom **brnkacích strunových nástrojov**, napríklad harfy, pričom hudobník využíval množstvo melodických

**3 182** Počet riadkov v epickej básni *Beowulf* zloženej anonymnými anglosaskými básnikmi medzi 8. a 11. storočím.

formúl a improvizovaných inštrumentálnych medzihier, ktoré sledovali štruktúru veršov, pomáhali zvýrazniť dramatické momenty a udržiavať záujem poslucháčov. Najznámejšími príkladmi sú *Chanson de Roland* (Pieseň o Rolandovi), *Cantar del Cid* (Pieseň o Cidovi) a anglosaský *Beowulf*, ktorý v 20. storočí **brilantne hudobne oživil** interpret starej hudby Benjamin Bagby.

**H**udobná zábava tvorila základnú súčasť kultúrneho života na všetkých úrovniach stredovekej spoločnosti. Existovali rôzne typy hudby pre každé publikum, od populárnych melódií hraných na gajdách v preplnených krčmách až po elegantné balady so sprievodom harfy spievané na dvoroch.

### Pouliční zabávači

Potulní hudobníci, známi ako **žongléri**, ponúkali pouličnú zábavu, ktorá spájala rozprávanie príbehov s tancom a hudbou, žonglovaním, akrobaciou, ale aj so spevom a s hrou na hudobných nástrojoch. Minstrelí boli výlučne hudobníci, spočiatku ich zamestnávali šľachtici, ale neskôr vystupovali aj na rohoch ulíc alebo v hostincoch a krčmách. Pre svoju obľúbenosť u chudobnejších vrstiev spoločnosti často nemali dobrú povesť. Thomasovi Chobhamovi, an-

### Pouličná hudba

Tento detail z rukopisu z 11. storočia znázorňuje žonglérove zručnosti. Menšia postava žongluje, zatiaľ čo hudobník hrá na *šalmaji*, hlasnom dychovom nástroji s plátkom, vhodnom na pouličnú zábavu.



glickému teológovi z 13. storočia, sa nepáčilo, ako minstrelí podľa neho nabádali ľudí k hriechu: „Niektorí chodia na miesta, kde sa pije a bezuzdne obcuje, aby mohli spievať nemravné piesne, ktoré navádzajú ľudí k žiadostivosti, a títo sú zatratení rovnako ako ostatní.“

Napriek tomu potulní minstrelí zohrávali dôležitú úlohu pri odovzdávaní piesňového repertoáru a tancov široko-ďaleko v dobe, keď sa hudba zapisovala len zriedkavo.

### Potulní goliardi

Klerici a vzdelanejšia časť spoločnosti počúvali piesne v latinčine, ktorá bola jazykom vysokej kultúry v celej Európe. Tieto piesne sa dotýkali všetkých tém od lásky až po štipľavú politickú satiru. Piesne predvádzali goliardi, muži, ktorí sa začali duchovne vzdelávať, ale po zanechaní cirkevného života si zarábali na živobytie ako potulní speváci navštevujúci rôzne mestá a dvory. Slávna zbierka viac než sto piesňových melódií, známa ako *Carmina Burana*, obsahuje ľúbostné, moralizujúce, satirické a náboženské piesne. *Carmina Burana*, pôvodne zostavená koncom 13. storočia v nemeckom kláštore Benediktbeuern, sa preslá-



### Galéria minstreliev

Aby ich hudba prehlušila ruch pod nimi, minstrelí často hrávali z vyvýšených galérií. Táto galéria sa nachádza vo Veľkej sále v Penhurst Place, dome z roku 1341 v južnom Anglicku.

trubadúr. Bol to v podstate básnik a skladateľ, ktorý zvyčajne hrával svoje vlastné diela a spieval verše buď bez sprievodu, alebo hral aj na harfe či lutne.

Prvým známym trubadúrom bol Viliam IX. (1071 – 1127), akvitánsky vojvoda, ktorý zhudobnil verše napísané v okcitančine, alebo v *langue d'oc*, jazyku južného Francúzska a priľahlých oblastí v Španielsku a Taliansku. Nie všetci trubadúri boli šľachtického pôvodu, no všetci pôsobili na dvoroch a vážili si svoje vyššie postavenie. Trubadúrska pieseň bola aristokratickým žánrom a zameriavala sa na opisy lásky v rámci konvencii kurtoáznej lyriky.

Viac ako 40 známych trubadúrov dosiahlo slávu a bohatstvo a mnohým boli napísané životopisy. Jeden z trubadúrov, Raimon Vidal, opísal

ich životy: „Keby ste si vypočuli, tak ako ja, rozprávanie a popis trubadúrov o tom, ako žili, putovali po krajinách

„Som človek, ktorý inklinuje k povolaniu speváka, a viem rozprávať... **dobré príbehy.**“

TRUBADÚR RAIMON VIDAL, *ABRIL ISSIA*, ASI 1210

vila vďaka efektným symfonickým verziám niektorých piesní, ktoré vytvoril nemecký skladateľ Carl Orff v 30. rokoch 20. storočia.

### Trubadúri a truvéri

Kým identity stredovekých žonglérov a goliardov sa stratili v opare času, od konca 11. storočia sa objavil nový typ profesionálneho hudobníka –

a miestach; a videli by ste ich sedlá so strapcami a mnoho ďalšej drahej výstroje a pozlátenej uzdy a kone.“ Je zrejmé, že títo hudobníci zastávali v juhofrancúzskej spoločnosti významné miesto.

Dvor Champagne na severe Francúzska bol centrom činnosti truvérov, ktorí sa rovnako tešili aristokratickému pôvodu alebo patronátu. Medzi

## TRUBADÚR (ASI 1140 – 1200)

### BERNART DE VENTADORN



Bernart de Ventadorn viedol typický život trubadúra. Syn sluhu na hrade grófa z Ventadornu v južnom Francúzsku sa preslávil skladaním piesní o láske v duchu konvencii kurtoáznej lyriky. Bernart sa naučil komponovať v službách svojho patróna Ebleho III. z Ventadornu a svoje prvé piesne venoval grófovej manželke Marguerite. Zdá sa, že sám prepadol kúzlu vlastných veršov, pretože bol nútený utiecť z Ventadornu po tom, čo sa do grófy zamiloval. Bernart cestoval po Francúzsku a neskôr navštívil Anglicko v sprievode Eleonóry Akvitánskej. Zachovalo sa približne 45 jeho básní, takmer polovica z nich obsahuje aj melódie.

prvých trubérov patrili Thibault, gróf zo Champagne, neskôr navarrský kráľ, a bohatý statkár Gace Brulé. Neskôr k trubérom patrili členovia duchovenstva a bohatšie stredné vrstvy, ktoré tvorili bratrstvá známe ako *puys*. Trubéri skladali svoje verše v *langue d'oïl*, nárečí severného Fran-

cúzska, a organizovali súťaže, v ktorých vyberali najlepšie piesne.

### V iných častiach Európy

V Európe sa objavilo mnoho ďalších aristokratických piesňových tradícií. *Minnesängri* v Nemecku boli ovplyvnení trubadúri a trubérmi a vytvo-

rili si vlastné piesňové formy a štýly, ktoré vychádzali z miestneho jazyka a veršových foriem. V Španielsku objednal kráľ Alfonz X. „Múdry“ (1252 – 1284) *Cantigas de Santa María*, zbierku stoviek piesní, ktoré sa zachovali v štvorici iluminovaných rukopisov. Boli vytvorené v galícij-

sko-portugalskom jazyku s textami o zázrakoch Panny Márie.

### Tanečná hudba

Tanec bol populárny vo všetkých vrstvách stredovekej spoločnosti. Kroky a hudobný sprievod sa menili v závislosti od spoločenského kontextu, od formálnych choreografických krokov dvorného tanca až po akrobatické skoky žonglérov. Tanec mohol byť aj sponátnou zábavou. Kronikár z 12. storočia opísal výzvu na tanec medzi rytierskymi turnajmi: „Zatancujeme si koledu, pokým čakáme, tak sa nebudeme trápiť nudou.“ Koleda bol spievaný tanec, ktorý sa tancoval v kruhu, často sa pri ňom tanečníci držali za ruky.

Tanečné piesne oživovali tak dvornú kultúru, ako aj ľudové slávnosti. Hoci mnohé z nich boli improvizované, niektoré piesne sa zachovali v *Robertsbridgeskom kódexe*, v rukopise zo 14. storočia, ktorý obsahuje estampie – tanečnú hudbu s opakujúcimi sa časťami.

### Hudba a tanec

*Minnesängri* na dvore cisára Svätej rímskej ríše sa tešili vysokému spoločenskému postaveniu. Tento obrázok pochádza z *Codex Manesse* zo 14. storočia, ktorý obsahuje približne 6 000 piesní od 140 básnikov.

### KLÚČOVÉ DIELA

**Bernart de Ventadorn** *Quan vei la lauzeta mover* (Keď vidím let škovránka)

**Gace Brulé** *A la douce de la belle seson* (Na sladkosť leta)

**Neidhart von Reuental** *Meienzît* (Májový čas)

**Alfonz X.** *Cantiga č. 10, Rosa das rosas* (Ruža ruží)

### P O T O M

**Dvorná jednohlasná pieseň s jedinou melodickou líniou, ktorú pestovali trubadúri a trubadúrky, postupne ustúpila polyfonickej dvojhlasnej alebo trojhlasnej piesni.**

### VIACHLASNÉ PIESNE

Adam de la Halle (asi 1250 – 1288), jeden z posledných trubérov a plodný skladateľ piesní, začal písať **polyfonické rondely** (s. 46 – 47), piesne pre niekoľko osôb, ktoré spievajú spoločne. Hoci sa počas stredoveku naďalej komponovali a hrali jednohlasné piesne, v 14. storočí sa stali obľúbenejšími polyfonické úpravy, najmä na bohatších dvoroch a v mestách. V polovici 14. storočia básnik a skladateľ **Guillaume de Machaut** (s. 47) zmenil tanečné piesne na sofistikované polyfonické skladby.





# 4

## OBDOBIE BAROKA

1600 – 1750

**17. a 18. storočie, obdobie nebývanej hudobnej tvorivosti, bolo svedkom dominancie kontrapunktu – hudby s viacerými melodickými líniami – a vzniku najdramatickejšej hudobnej formy – opery. Kráľovské dvory súperili s cirkvou o najkrajšiu hudbu. Händlove opery stvárňovali drámu v ľudskom meradle, zatiaľ čo cirkev sa prihovárala nebesám Bachovými oratóriami a omšami.**